

ȚINUTUL NEAMȚ ȘI CĂLĂTORII STRĂINI

NEAMȚ COUNTY AND FOREIGN TRAVELERS

Conf.univ.dr.hab. Florin PINTESCU

Emanuel Bălan, *Neamțul prin călători străini. Secolele XV-XX*, Piatra Neamț, Editura GraphEst, 2018, 164 p.

Încă din Antichitate, călătorii au devenit adesea devotați slujitori ai muzei Clio sau istoricii consacrați au devenit călători pentru a-și spori documentația istorică. Herodot din Halicarnas supranumit „părintele istoriei” și Ammianus Marcellinus – pentru a ne referi la începuturile și sfârșitul istoriografiei antice în Europa, oferă exemple strălucite în ambele sensuri, operele lor fiind bazate atât pe propriile călătorii, cât și pe izvoarele scrise și literatura științifică disponibile pe atunci. Tradiția operelor istorice redactate de călători (cu digresiuni în geografie, biologie, etnografie și folclor, arta războiului etc.) a continuat practic neîntrerupt, în toate culturile, din Antichitate până în prezent. Spre deosebire de istoricii de arhivă sau de birou, călătorii, deveniți prin forța împrejurărilor istorici, au avantajul că vin în contact nemijlocit cu „materia de studiu”, oferindu-ne descrieri interesante (deși nu rareori subiective), ale celor văzute și auzite. De aceea, operele acestora oferă „pata de culoare” care lipsește cel mai adesea în scrierile istoricilor de profesie, în multe cazuri plate, terne, stârnind interesul legitim al cititorilor. De cele mai multe ori, critica externă și critica internă a mărturiilor scrise ale călătorilor străini, operată de istoricii de meserie, a validat valoarea științifică a acestora.

Istoria spațiului românesc din secolele XV-XIX datorează enorm călătorilor străini, ale căror mărturii scrise au fost publicate și emendate critic de către un Nicolae Iorga, P.P. Panaitescu, Gh. Bezviconi, Maria Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, pentru a evoca doar câteva dintre numele ilustre ale istoricilor români care s-au ocupat de acest subiect. În consecință, lucrarea supusă analizei, redactată de către tânărul profesor de istorie din Târgu Neamț, Emanuel Bălan, consacrată mărturiilor a 55 de călători străini despre ținutul/județul Neamț în secolele XV-XX beneficiază de o ascendență ilustră.

Lucrarea pusă acum la dispoziția publicului cititor de către profesorul nemțean denotă faptul că acesta este deja un istoric rutinat, care își cunoaște bine meseria. Ilustrativ sub acest aspect este faptul că el a publicat până în prezent 3 cărți referitoare la Mitropolia Basarabiei, minoritățile etnice din Bucovina în cadrul procesului electoral din perioada interbelică, mișcarea de rezistență și represiunea comunistă din județele Neamț și Bacău, la care se adaugă un număr apreciabil de articole științifice și de popularizare.

Autorul organizează materia acestei cărți pe cinci părți/secțiuni. Prima dintre ele este consacrată ținuturilor Neamț și Roman și orașelor/târgurilor adiacente (Piatra Neamț, Roman, Târgu Neamț - inclusiv cetatea de aici). Următoarele poartă titluri sugestive, care trădează influența formației sale duble, de istoric și geograf, dobândită la Alma Mater Sucevensis în perioada 1998-2002: *Zona mănăstirilor* (Neamț, Secu, Agapia, Vărațic); *Ceahlăul și Valea Bistriței* (Muntele Ceahlău, Hangu, Borca, Poiana Teiului, Mănăstirea Pângărați, Mănăstirea Bistrița, Roznov, Podoleni); *Valea Neamțului* (Mitocul Bălan, Bălțătești, Pluton); *Valea Siretului* (Adjudeni, Bârgăuani, Buruienesti, Săbăoani, Talpa, Tămășeni, Tețcani). Demersul științific al autorului este întregit în mod meritoriu de o *Postfață* și *Note biografice* consacrate călătorilor străini care au oferit datele analizate în lucrare, diverse imagini și hărți.

Mărturiile „de top” din prima și cea de-a doua parte a lucrării sunt cele semnate de celebrii misionari catolici Marco Bandini (1593?-1650) și Francesco Antonio Renzi (?-1697), naturalistul francez Balthazar Hacquet (1739-1815), consulul Prusiei de la Iași (pentru ambele Principate românești) Johann Daniel Ferdinand Neigebaur (1783-1866), istoricul și literatul Jean Alexandre Vaillant (1804-1886), faimosul arhiepiscop catolic de București Raymund Netzhammer (1862-1945) și... generalul Henri Mathias Berthelot (1861-1931). Relatările acestor personaje ilustre (ca și ale celorlalți călători străini selectați de către autor) conțin date interesante privitoare la cadrul natural-geografic, populația, arhitectura, economia, societatea, moravurile, compoziția etnică a ținuturilor și localităților supuse analizei. Spre știința celor tineri, acești călători străini surprind existența unei populații evreiești semnificative în orașele din ținuturile Neamț și Roman. Sau, cum remarcă la 1937 un călător englez în Piatra Neamț, sir Sacheverell Sitwell (1897-1988), acest oraș era pe atunci un „centru provincial, unde evreii încep să devină populația dominantă, semn că suntem aproape de Galiția și Bucovina”.

Cea de-a treia parte (secțiune) a lucrării prezintă practic informații generale de același tip, ieșind mai cu seamă în evidență cele scrise de Jean Alexandre Vaillant, scriitorul și diplomatul Wilhelm Basilius Vasile von Kotzebue (1813-1887), bun cunoscător al limbii române și trăitor circa 15 ani pe moșia Bălușești din județul Roman (azi comuna Icușești), diplomatul rus Nikolai Karlovici Giers (1820-1895), trăitor în Moldova între 1841-1847 și Raymund Netzhammer. Culoarea acestei secțiuni este dată de inserarea legendei (culeasă în 1840 de von Kotzebue), privitoare la Piatra Teiului (fosta Piatra Dracului), reprodusă și de Mihail Sadoveanu în *Baltagul*, referitoare la diavolul care ar fi vrut să arunce o stâncă în Bistrița pentru a inunda zona. Acțiunea nu ar fi fost însă dusă la capăt datorită faptului că a fost surprinsă în plină desfășurare de cântatul cocoșilor/apariției zorilor.

Scurta secțiune intitulată *Valea Neamțului* este dominată categoric (cantitativ și calitativ) de mărturiile lui J.A. Vaillant, von Kotzebuie și N.K.Giers.

Secțiunea ultimă (nu însă cea din urmă!) a lucrării se impune mai cu seamă atenției prin mărturiile misionarilor catolici Petru Bogdan Baksic (c. 1601-1674) și Giovanni Battista del Monte Santa Maria (1630-1689), binecunoscuți istoricilor din

volumele *Călători străini despre Țările Române*, coordonate în primul rând de Maria Holban.

La finele pledoariei noastre, două concluzii se impun cu necesitate. În primul rând, lucrarea pusă acum la dispoziția cititorului este una de actualitate, oferind o perspectivă lucrativă interesantă în câmpul imagologiei românești, în sensul întocmirii unor studii regionale, la scara întregii României, cu focalizare pe „imaginea celuilalt”. Acest gen de lucrări este interesant și util deoarece, în acest caz, *celălalt* este românul văzut de străini, cu calitățile dar și cu defectele sale, fapt ce exclude *ab initio* un demers istoric de tip triumfalist.

În al doilea rând, autorul demonstrează certe calități de analiză și sinteză, o bună familiarizare cu izvoarele istorice folosite, spirit critic și har istoric. Din aceste ingrediente a rezultat o lucrare utilă, scrisă într-un stil plăcut, care prezintă pe alocuri certe valențe literare. De aceea, profesorul Emanuel Bălan binemerită din nou aprecierea cititorilor, iar *Neamțul prin călători străini (secolele XV-XX)* este o lucrare istorică remarcabilă, pe care o recomandăm cu căldură tuturor celor îndrăgostiți de istoria Moldovei în general și a meleagurilor nemțene în special.